

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕМОКРАТИЧНОГО СТИЛЮ
КЕРІВНИЦТВА**

У статті розглянуто особливості демократичного стилю керівництва організацією. Визначено сутність поняття «стиль керівництва», проведено аналіз психологічних особливостей демократичного стилю керівництва.

К. Priymak

**STUDY OF PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF A DEMO-
CRATIC STYLE OF MANAGEMENT**

In the article the consider of a democratic style of leadership of the organization. Defined the essence of the concept of "leadership style", an analysis of psychological features of a democratic style of leadership.

Стаття надійшла до редакції 27.01.2012

УДК 378

*Коновалова В.Б.
м.Харків, Україна*

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕРЕКЛА-
ДОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИК НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ**

Постановка проблеми. У сучасному світі в умовах глобалізації міжнародних відносин, фінансів, бізнесу та постійного розвитку комп'ютерних і телекомунікаційних технологій переклад як особливий вид міжкультурного спілкування відіграє надзвичайно важливу роль. Україна не залишається поза цими процесами, навпаки, участь у гуманітарних і миротворчих місіях ООН, різноманітні програми культурних та освітніх обмінів, значне розширення ділових контактів зумовлюють зростання державного замовлення на професійних перекладачів. Отже, можна з упевненістю говорити про суспільне призначення перекладацької діяльності, що здатна забезпечити такий опосередкований двомовний взаємозв'язок, який за своїми можливостями максимально наближався б до одномовної комунікації. Ретельний аналіз наукової літератури з проблематики, яка досліджується, виявив інтерес дослідників до проблем перекладу загалом і методики викладання його окремих видів, зокрема (Л. К. Латишев, Р. К. Міньяр-Белоручев, В. Н. Комісаров, М. Ледерер, А. Ф. Ширяєв та інші). Незважаючи на цілу низку ґрунтовних робіт у цій галузі, недостатньо уваги все ще приділяється психолого-педагогічним особливостям навчання перекладу, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті - визначити місце перекладу у історичному дискурсі, обґрунтувати його значущість та визначити деякі методичні прийоми та підходи до навчання перекладу.

Виклад основного матеріалу. Оскільки термін «метод» має різне тлумачення, класифікація методів навчання викликає певні труднощі, тому що в основі їх назв лежать найрізноманітніші ознаки. В залежності від того, який аспект мови переважає у навчанні, метод має назву граматичного чи лексичного. Згідно з тією роллю, яку відіграють рідна мова та переклад у процесі навчання іноземних мов, методи діляться на перекладні та безперекладні (прямі) [1, с. 11]. Назва методу може бути зумовлена видом мовленнєвої діяльності, що складає мету навчання, у зв'язку з чим розрізняють усний метод та метод навчання читання. У назві методу може відбиватися спосіб розкриття значень іншомовних слів: прямий (безперекладний) і непрямий (перекладний), а також головний канал надходження іншомовної інформації: візуальний, аудіо-візуальний; зв'язок методу навчання з психічними процесами оволодіння іноземною мовою: свідомий та інтуїтивний, штучний та природний. Відомі методи, які були названі іменами їх авторів - методи Берліца, Гуена, Пальмера, Уеста, Фріза, Ладо, Лозанова, а також методи, в яких зафіксовано фактор часу: короткочасний, інтенсивний або певні психологічні феномени: методи релаксопедії, гіпнопедії, сугестопедії, активізації резервних можливостей особистості [1, с. 13].

В залежності від способів організації матеріалу та використання специфічних допоміжних засобів методи мають також відповідні-назви: метод програмованого навчання, метод з використанням ЕОМ і т. ін.

Історія методики навчання іноземних мов завжди була орієнтована на пошуки найбільш раціонального методу навчання. Вважається, що найдревнішим був натуральний метод, згідно з яким іноземна мова засвоювалась так, як дитина засвоює рідну мову - шляхом наслідування (імітації) готових зразків, багаторазового повторення їх та відтворення нового матеріалу по аналогії з вивченим.

Кожен метод має властиві йому позитивні та негативні сторони і за певних умов має свою об'єктивну цінність. Проте у всі часи методи, що використовувались в різних навчальних закладах, перебували в найбезпосереднішій залежності від соціального замовлення суспільства, яке впливало на мету і зміст навчання іноземних мов і навіть на вибір тієї чи іншої мови. Так, якщо в епоху гуманізму та Відродження класичні "мертві" мови і, в першу чергу, латинська відігравали роль засобу живого спілкування і використовувалися церквою, дипломатією, наукою, то у XVIII сторіччі у зв'язку зі зміцненням національних мов і розширенням міжнародних зв'язків латинська мова втратила свій колишній статус і стала переважно атрибутом освіченості та вченості. Зміни політичного, економічного, соціального та культурного характеру неминуче привели до витіснення мертвих класичних мов сучасними західноєвропейськими мовами: французькою (XVIII ст. - XIX ст.), німецькою (перша половина XX ст.) та англійською (XX ст.) з сьогоднішнім бумом аме-

риканського варіанта англійської мови у зв'язку з широким розповсюдженням північноамериканської цивілізації (друга половина XX ст.).

Різні історичні періоди розвитку суспільства характеризуються певними методами навчання:

- в період Відродження переважав граматики-перекладний метод,
- в період інтенсивного розвитку капіталізму і міжнародних зв'язків, починаючи з кінця XIX ст. - прямий та усний метод;
- у період виникнення технічних засобів навчання у XX ст. - аудіо-візуальний, метод програмованого навчання, з використанням ЕОМ і комп'ютерів та ін.

Введення іноземної мови до шкільних програм країн Європи (XVIII - початок XIX ст.) проходило в той момент, коли пануюче положення в них займала латинська мова. Поступово втрачаючи своє значення як засобу спілкування, вона розглядалась педагогами як найважливіший засіб розвитку мислення та пам'яті учнів, зразком досконалості мови з точки зору її структури. Більш ніж тисячолітня традиція викладання латинської мови в навчальних закладах не могла не позначитись на практиці викладання нових "живих" мов, насамперед французької та англійської. Першими підручниками були граматики, зокрема "Практична французька граматика, за допомогою якої можна легко й за короткий час навчитися цієї мови" І. Мейдингера, яку було видано у 1783 році в Німеччині [2, с. 29]. Перекладні методи, механічно перенесені на живі мови, поділялись на граматики-перекладний та лексико (текстуально)-перекладний в залежності від того, який мовний аспект - граматика чи лексика - знаходився у центрі уваги при вивченні іноземної мови шляхом перекладу текстів на рідну мову. Граматики-перекладний метод був поширений в усіх країнах Європи, а його розквіт припадає на XVIII-XIX ст. У царській Росії він був основним офіційно визнаним методом аж до 1917 року. Представниками граматики-перекладного методу були І. Мейдингер (Німеччина), Г. Оллендорф (Англія) [2, с. 29]. Застосування граматики-перекладного методу протягом довгого періоду пояснюється традиціями, успадкованими від латинських шкіл, формальними загальноосвітніми цілями навчання, не пов'язаними з реальним іншомовним спілкуванням, можливістю використовувати малокваліфікованих викладачів. Лінгвістичну основу граматики-перекладного методу складали ідеї порівняльного мовознавства, згідно з якими мови не відрізняються у своїй основі і їх елементи можуть взаємозамінюватись. Так, відомий німецький лінгвіст В. Гумбольдт вважав, що метою викладання мови є повідомлення знань про її загальну структуру [2, с. 33]. Порівняльно-історичне мовознавство не мало значного впливу на методи викладання живих мов, оскільки свою увагу воно зосереджувало на стародавніх мовах, вважаючи їх вершиною мовного розвитку. З психологічної точки зору перекладні методи можуть бути обґрунтовані даними асоціативної лінгвістики. Її вихідне положення полягало в тому, що всі психічні процеси розкладаються на окремі елементи, які потім

з'єднуються у свідомості за законами асоціацій. Метою навчання в межах граматики-перекладного методу є навчання читання та перекладу текстів, переважно художніх, на рідну мову. В цьому вбачається загальноосвітня мета вивчення іноземної мови, а саме: розвиток логічного мислення учнів за допомогою граматичних вправ. У названих перекладних методах чітко виступає як основа навчання, так і основні засоби навчання: у граматики-перекладного методі - вивчення граматики та дослівний переклад, в текстуально-лексико-перекладному - вивчення мови на зв'язних, здебільшого оригінальних текстах шляхом перекладу їх на рідну мову.

Найбільш відомими представниками текстуально-перекладного методу були Ж. Жакото (Франція), Д. Гамільтон (Англія), А. Шаванн (Швейцарія).

Основні принципи перекладних методів навчання іноземних мов:

- 1) писемне мовлення, яке представляє справжню мову, як основа навчання-розмовна мова вважалася на той час відхиленням від існуючої норми);
- 2) синтез і дедукція як найголовніші процеси логічного мислення, що зумовлюють заучування граматичних правил та слів і складання на їх основі речень, - у граматики-перекладного методі, а також аналіз як провідний процес логічного мислення і відповідно аналіз та дослівний переклад зв'язних оригінальних текстів - в текстуально-перекладному методі;
- 3) засвоєння мовного матеріалу шляхом перекладу та механічного заучування, а також застосування аналогії (в текстуально-перекладному методі), тобто на базі рідної мови[3, с. 55].

Підручники, створені на основі текстуально-перекладного методу, знайшли особливо широке застосування в умовах самостійного вивчення іноземної мови. Найбільшою популярністю до теперішнього часу користуються підручники для самостійного вивчення мови Ш. Туссен-Лангенштейдта, які були створені для оволодіння майже всіма європейськими мовами.

Головними досягненнями перекладних методів є деякі прийоми роботи з текстом (аналіз та переклад важких місць, пошук у тексті вивченого лексичного та граматичного матеріалу, встановлення різноманітних аналогій з рідною мовою і т. ін.). які використовуються в навчанні і в наш час. Проте перші в історії методики перекладні методи мали серйозні недоліки. Вони були погано орієнтовані на оволодіння мовою як засобом спілкування, навіть у плані навчання читання. Основною їх метою було одержання загальної освіти, яку розуміли як розвиток логічного мислення в результаті вивчення граматики або як загальний розвиток шляхом читання та перекладу текстів. Характерним для цих методів був відрив форми від змісту. Так, при граматики-перекладному методі в деяких підручниках для вправ навмисно підбирались зовсім не пов'язані одне з одним речення, щоб не відволікати увагу учнів від форми, яка в мові визнавалась єдиним об'єктом вивчення. Це нерідко призводило до перекручування змісту та порушення норм рідної мови, наприклад: «Чи одягає ваш

брат капелюх замість того, щоб одягти костюм? - Він одягає свій костюм раніше, ніж капелюх» (з підручника Г. Оллендорфа) [2, с. 36]. В межах текстуально-перекладного методу нерідко використовувались зв'язні тексти хрестоматійного характеру та оригінальні тексти художньої літератури, недоступні для сприймання та розуміння учнів. І, нарешті, вивчення мов будувалося на основі ототожнення граматики та логіки, визнання ідеалом мертвих мов, а також ігнорування специфічних рис живих мов, особливо їх фонетичного аспекту.

На початок 70-х років XIX сторіччя соціально-економічні умови в Європі докорінно змінились. У європейських країнах остаточно перемогла буржуазія, яка в пошуках нових ринків збуту сировини і товарів виходить далеко за межі національних держав. В нових умовах з'являється потреба в людях, що практично володіють іноземною мовою, насамперед усним мовленням. Навчання мов за граматики - і текстуально-перекладними методами не могло більше задовольняти вимоги суспільства. В надрах перекладних методів як їх антипод і противник зароджуються прямі методи, в яких на перший план висуваються практичні цілі, і, перш за все, - навчання усного мовлення. У зв'язку із соціальним замовленням суспільства в нових соціально-економічних умовах іноземні мови, які раніше вивчали лише представники заможних верств населення, головним чином дворянство, стали надбанням; середнього прошарку. Для виникнення і розвитку прямих методів, окрім соціальних факторів, велике значення мали досягнення лінгвістики та психології. Лінгвістична теорія младограматиків надає великої ваги проблемам навчання вимови - важливої передумови усного мовлення. Для навчання вимови створюється теоретична основа, а опис аналогій у мовах використовується з метою навчання граматики без обов'язкового заучування правил. Не менше значення для розвитку прямих методів мали досягнення психології. Засновник експериментальної психології В. Вундт у своїх працях, присвячених проблемам мови, залишаючись на позиціях асоціаціонізму, показав, що мовлення являє собою діяльність, в якій основну роль відіграють акустичні та моторні відчуття. У процесі мовлення речення виникає у свідомості людини як цілісний витвір[4, с. 42].

Певний вплив на методику навчання іноземних мов мали дослідження американського психолога Е. Торндайка в галузі порівняльної психології. Він висунув теорію "спроб і помилок", згідно з якою випадково знайдена реакція на стимул закріплюється в результаті повторень. Досліди Е. Торндайка, що проводились на тваринах, дозволили йому висунути теорію научування, складовими якої були закон ефекту (взаємозв'язок стимулу і реакції на нього в результаті багаторазових спроб та помилок); закон вправління та закон готовності? Психологічна теорія "спроб і помилок" стала підставою для

методичної вимоги багаторазових і тривалих повторювань одного і того ж мовного явища[4, с. 42].

Певним чином вплинула на методику і гештальтпсихологія, представники якої вважали, що першочергове завдання навчання - це розуміння цілого, а не окремих елементів. Згідно з положенням теорії В. Вундта і представників гештальтпсихології одиницею навчання повинно бути не слово, а речення, яке являє собою щось ціле (гештальт). Однак усі згадані психологічні напрями визнавали переважну роль імітації та повторення для закріплення правильної реакції учнів. Основні положення прямих методів можна сформулювати таким чином: в основі навчання іноземних мов лежать ті ж процеси, що й при оволодінні рідною мовою; головну роль у мовленнєвій діяльності відіграють пам'ять та відчуття, а не мислення. Згідно з соціальним замовленням суспільства метою навчання є практичне володіння іноземною мовою, під яким розуміли оволодіння усним мовленням. Це призвело до того, що до теперішнього часу збереглось і має місце невинуватене ототожнювання практичного володіння іноземною мовою виключно з усним мовленням. Відмічаючи негативну роль рідної мови, прихильники прямих методів прагнули виключити рідну мову при навчанні іноземної, застосовували одномовні способи семантизації мовного матеріалу, намагаючись встановити "прямі" зв'язки слова й поняття, що знайшло відображення в самій назві методів.

Прямі методи мали багато позитивного, а використані в них прийоми та засоби навчання увійшли до арсеналу сучасних технологій. Основною заслугою представників прямих методів є те, що вони віддали перевагу живій розмовній мові і розробили методику навчання усного мовлення. Навчання за цими методами відбувалось в атмосфері іноземної мови на відміну від занять за граматико-перекладним методом, на яких мали місце "розмови про іноземну мову на рідній мові"[4, с. 45]. До недоліків прямих методів можна віднести безпідставність повного виключення рідної мови з процесу навчання. Як дотепно зауважив Л. В. Щерба, можна вигнати рідну мову з аудиторії, але неможливо вигнати її з голів учнів. Незважаючи на всі зусилля викладача, учні мимовільно, особливо на перших порах, намагаються встановити у своїй свідомості зв'язки між словами рідної мови та іноземної. Сучасна практика синхронного перекладу остаточно спростувала тезу прихильників прямих методів про неможливість власне перекладу. Недоліком прямих методів є повне заперечення ролі граматики, або ж виключно індуктивне її засвоєння: поступове накопичення мовних фактів у процесі мовлення. Однак такий шлях вивчення граматики, характерний для засвоєння рідної мови, потребує більших затрат часу і позбавляє учнів можливості зіставляти іншомовні форми з уже відомими формами рідної мови. Інакше кажучи, граматика неначе підпорядковується лексиці, розчиняється в ній, тому що саме лексиці

відводиться головна роль в усно мовленнєвому спілкуванні як меті навчання за прямими методами.

Висновки та перспективи дослідження. Серед найновіших методів навчання іноземних мов, що виникли переважно в англомовних країнах - США та Великобританії - в останні десятиріччя ХХ ст., все більшого поширення набувають методи, які об'єднують у собі комунікативні та пізнавальні (академічні) цілі. Їх основними принципами є: рух від , цілого до окремого, орієнтація занять на учня, цілеспрямованість та змістовність занять, їх спрямованість на досягнення соціальної взаємодії при наявності віри у викладача в успіх своїх учнів, інтеграція мови та засвоєння її за допомогою знань з інших галузей наук. Існування різних варіантів цього напрямку в сучасній методиці, які мають різні назви - свідчить про зростаючий інтерес до навчання іноземних мов і прагнення методистів переосмислити їх роль та місце у світі.

Список літератури: 1. Утробина А. А. Методика преподавания и изучения иностранного языка: Конспект лекций: Пособие для подготовки к экзаменам. - М.: Приор-издат, 2006. -107 с. 2. Колкер Я. М. Практическая методика обучения иностранному языку. -М.: Academia, 2001. -258, с. 3. Китайгородская Г. А. Методика интенсивного обучения иностранным языкам. -М.: Высш. шк., 1986. -101, с. 4. Панова Л. С. Обучение иностранному языку в школе: Пособие для учителей. -К.: Рад. шк., 1989. -143 с.

Bibliography (transliterated): 1. Utrobina A. A. Metodika prepodavaniya i izucheniya inostrannogo yazyika: Konspekt lektsiy: Posobie dlya podgotovki k ekzamenam. -M.: Prior-izdat, 2006. -107 s. 2. Kolker Ya. M. Prakticheskaya metodika obucheniya inostrannomu yazyiku. -M.: Academia, 2001. -258, s. 3. Kitaygorodskaya G. A. Metodika intensivnogo obucheniya inostrannym yazyikam. -M.: Vyssh. shk., 1986. -101, s. 4. Panova L. S. Obuchenie inostrannomu yazyiku v shkole: Posobie dlya uchiteley. -K.: Rad. shk., 1989. -143 s.

В.Б. Коновалова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА ТА МЕТОДИК НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглядаються психолого-педагогічні основи становлення перекладознавства та методик навчання перекладу. Робиться висновок про необхідність врахування принципу компаративізму, навчання фонових знань, розробки творчих вправ для навчання перекладу.

В.Б. Коновалова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СТАНОВЛЕНИЯ ПЕРЕВОДОВЕДЕНИЯ И МЕТОДИК ОБУЧЕНИЯ ПЕРЕВОДУ

В статье рассматриваются психолого-педагогические основы становления переводоведения и методик обучения переводу. Делается вывод о необхо-

димости учета принципа компаративизма, обучения фоновым знаниям, разработки творческих упражнений для обучения переводу.

V.Konovalova

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGIC BASIS OF TRANSLATION AND
TEACHING METHODS FORMATION**

The article deals with psychological and pedagogical foundations of the formation of translation and translation teaching methods within the teaching of translation. The conclusion about the necessity of taking into account the background knowledge, developing creative activities for teaching translation have been made.

Стаття надійшла до редакції 17.02.2012

УДК 159.923:37

*Кравченко Д.А.
м. Харків, Україна*

**ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРЯННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯ-
ЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА**

У наші дні проблеми профілактики і керування стресами на роботі стають найбільш актуальними тому, що швидко змінюються соціально-економічні і політичні ситуації, збільшуються нервово-психічні й інформаційні навантаження, постійно росте конкуренція і загострюється боротьба за робочі місця і ринки збуту.

Вимоги сьогодення у держави та суспільства до ефективності будь-якої професійної діяльності зростають. Однак порівняно невелика кількість теоретичних та практичних робіт по виявленню негативних психологічних станів, що виникають у особистості в процесі професійної діяльності, психологічних проявів професійного стресу та методик подолання його наслідків не дозволяє задовольнити ці вимоги у повній мірі. У зв'язку з цим особливого значення набуває дослідження такого важливого й недостатньо вивченого у вітчизняній психології явища, як синдром „емоційного вигорання“.

Стаття присвячена дослідженню впливу синдрому емоційного вигорання на ефективність професійної діяльності журналістів. В даний час набуло поширення в літературі обговорення питання професійного вигорання працівників, в першу чергу, "комунікативних" і "соціальних" професій, специфіка роботи яких полягає у постійній взаємодії і спілкуванні з іншими людьми, як позитивно, так і негативно забарвленому. Професія журналіста одна з таких професій, де професіоналові доводиться постійно працювати з людьми, що володіють різними психологічними особливостями.

Журналістика вимагає оперативності мислення в роботі і великого творчого потенціалу, тому що потік інформації з кожним днем збільшується. По-